

об'ясняють, що викликає неodobрення і насмешку: нельзя играть «варёными макаронами», «сосисками», «крокодилами», «пороссячими хвостиками», «шлёпать пальцами» (небрежно, плашмя, не фиксируя суставов, без мышечного тонуса). Для номинации подобных явлений неизменно подбираются метафоры с яркой отрицательной коннотацией, выражающие одновременно субъективную оценку учителя и образную суть явления. Отрицательная коннотация в данном случае мгновенно, словно сигнал светофора, предупреждает ученика о неправильных движениях. Разумеется, подобные замечания следует делать не в оскорбительной, а в шуточной манере, чтобы не обидеть ребёнка. Добрый шуточный тон при отрицательной коннотации импонирует детям и яркая метафора с удовольствием ими воспринимается: как часть неформального общения и доверительных отношений с учителем, часть общего со взрослым дела, своеобразный «сленг», в который (к большому удовольствию ученика) не посвящены родители.

Нельзя не упомянуть ещё об одной «стёртой», переставшей ощущаться носителями русского языка метафоре – глаголах, характеризующих игру на музыкальных инструментах, в частности, на фортепиано: *извлечь* и *взять* (ноту, клавишу, звук). Звук сокрыт в недрах инструмента, музыкант достаёт его оттуда, пальцы пианиста как бы вытаскивают звуки из клавиш, хватают клавиши. Следует указать на это ученику, и он будет ощущать разницу между синонимичными словосочетаниями: «сыграй ноту до в первой октаве» и «возьми ноту до в первой

октаве» на уровне прикосновения.

Выводы. Обобщая упомянутые в статье метафоры, кратко перечислим основные их типы: метафора движения (шаг, бег, прыжки, танец, полёт, рисование и др.); метафора, связанная с явлениями и объектами природы (дождь, волна); метафора, связанная с манипуляциями предметом (фруктами, ягодами, горячим утюгом, лампочкой, циркулем, кисточкой и т. д.); метафора из ролевой игры («Парашютист», «Подвесной мостик и овечка», «Воробей и кошка», «Машина на льду» и др.); метафора с отрицательной коннотацией.

Ряд рассматриваемых нами метафор может быть продолжен: как в сфере фортепианной техники, так и в сфере развития образного мышления учащегося; как в области тактильных ощущений, так и, например, в области эмоций, образного восприятия мира.

В настоящей статье мы лишь обозначили один из аспектов и, надеемся, привлекли внимание к чрезвычайно интересному и продуктивному с практической точки зрения, творческому в своей сути методу обучения – педагогической метафоре.

Литература

1. Артоболевская А. Д. Первая встреча с музыкой. Из опыта работы педагога-пианиста с детьми дошкольного и младшего школьного возраста : учебн. пособ. / А. Д. Артоболевская. – М. : Советский композитор, 1985. – 91 с.
2. Еремина Ю. Ю. Метафора – это не сравнение, а способ мысли // Теория языка и межкультурная коммуникация : электронный научный журнал : вып. 7. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tl-ic.kursku.ru/index.php?page=6&new=7>
3. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 387–415. [Электронная версия] – Режим доступа: <http://www.irs.ru/~alshev/lakoff.htm>
4. Макаров В. Л. Методика обучения игре на фортепиано в подготовительном отделении и начальной школе / В. Л. Макаров. – Харьков : ХГИ, 1997. – 120 с.
5. Харченко В. К. Функции метафоры. – Воронеж : Изд.-во ВГУ, 1991. – 88 с.

УДК 374:[75.01:111.852]-057.874

Наталія Дігтяр

МАЙСТЕР-КЛАС ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКІВ

Наталія Дігтяр. Мастер-класс как способ обогащения художественного опыта подростков.

Natalia Digtar. The master class as a means of enrichment artistic experience teens.

А Стаття присвячена розгляду проблеми неформальної освіти в освітньо-виховному просторі. Автор пропонує використовувати майстер-клас у системі неформальної освіти як дієвий засіб формування художнього досвіду підлітків.

А Стаття посвящена рассмотрению проблемы неформального образования в учебно-воспитательном пространстве. Автор предлагает использовать мастер-класс в системе неформального образования как действенный способ формирования художественного опыта подростков.

S The article is devoted to the problem of non-formal education in educational environment. The author proposes to use the master class of enriching artistic experience teenagers.

Ключові слова: неформальна освіта, майстер-клас, художній досвід, підлітки.

Ключевые слова: неформальное образование, мастер-класс, художественный опыт, подростки.

Key words: non-formal education, master class, artistic experience, teens.

Актуальність теми. Початок ХХІ століття характеризується глибинними змінами, що відбуваються в різних сферах суспільного життя, в тому числі і в освітньо-виховному просторі. Поряд із традиційною шкільною освітою, унікальним педагогічним вищом виступає неформальна освіта. Як організована систематична освітня діяльність, що проводиться поза межами формальної системи, неформальна освіта може краще забезпечити умови для самореалізації, самовдосконалення кожної особистості в різних сферах дозвілля.

Аналіз досліджень. Дослідженню проблеми під-

вищення якості мистецької освіти присвятили свої праці Г. Васянович, В. Ковальчук, Н. Миропольська, О. Отич, Л. Руденко, Л. Хомич. Різні аспекти проблеми формування художнього досвіду особистості розглядали Б. Ананьєв, М. Горбунова, О. Леонт'єв, А. Маслоу, В. Медушевський, О. Реброва, К. Роджерс, Б. Теплов, О. Шевнюк. Питання формування особистості підлітків засобами мистецтва досліджували А. Запорожець, Д. Ельконін, Л. Каган, А. Мелік-Пашаєв, П. Якобсон. Уплив різних видів народного мистецтва вивчали Є. Антонович, А. Бойко, Г. Ващенко, І. Велигодська, О. Вишне-

ський, О. Гевко, Р. Захарчук-Чугай, С. Коновець, Т. Придатко, С. Свид, М. Селівачов, М. Стельмахович, М. Сумцов, Б. Щербаківський. Учені-педагоги (В. Александров, Т. Білобровко, С. Болтівець, В. Давидов, В. Лешер, С. Мирвода, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Сулава, А. Фоміна, Г. Шевченко) активно досліджують різні аспекти неформальної освіти. Майстер-клас як форму передачі мистецького досвіду розкрили Л. Бичкова, Л. Боровиков, Ю. Мохірева, Т. Саєнко, Ю. Самойленко.

Таким чином, аналіз наукової літератури засвідчив значний інтерес науковців до різних аспектів неформальної мистецької освіти. Втім, до цього часу ними не приділялося належної уваги розгляду майстер-класу як одного з важливих і дієвих засобів збагачення художнього досвіду підлітків, що й складає *мету* нашої статті.

Вклад основного матеріалу. Художній досвід особистості являє собою єдність образно-чуттєвого надбання особистості, її загальнохудожні знання, вміння та навички, які є результатом безпосереднього спілкування зі світом художньої творчості [1]. Основними показниками художнього досвіду особистості є сукупність художніх інтересів людини, образно-чуттєва сфера особистості, її система цінностей і наявність художніх знань, умінь і навичок в певному виді мистецтва. Враховуючи те, що в різні вікові періоди розвиток художнього досвіду проходить неоднаково, необхідно розглянути характерні особливості художнього розвитку особистості підлітка.

Підлітковий вік особливий для збагачення художнього досвіду особистості. В даний період заострюються пізнавальні інтереси дитини, потяг до творчості, виявляється допитливість, відкритість до всього нового, активно розвиваються вольові риси характеру підлітка, прагнення до самостійності та ініціативності [1]. Формальна освіта не завжди може забезпечити всебічний гармонійний розвиток підлітків, а система неформальної мистецької освіти може створити оптимальні умови для самореалізації кожної особистості, збагачення її художнього досвіду через надання широких можливостей у виборі прямої й форм художньої діяльності як у мистецькій сфері, так і в різних галузях дозвілля [5].

У зв'язку з цим доцільно залучати у сферу художньої освіти безліч нових організаційних форм – різноманітні художні курси, навчання в центрах освіти, курси інтенсивного навчання, семінари, художні гуртки, лекторії, зустрічі, тренінги, майстер-класи, які проводяться поза межами традиційної системи освіти. Однією з ефективних форм збагачення художнього досвіду підлітків є майстер-клас. Донедавна це поняття було не відомим, але сьогодні набуло великого поширення й повністю інтегроване в сучасний інформаційний простір [2; 6; 7].

Майстер-клас (від англійського *master class*: *master* – краций у якій-небудь сфері, *class* – заняття, урок) – сучасна форма проведення навчального тренінгу-семінару для відпрацювання практичних навичок за різними методиками та технологіями з метою підвищення професійного рівня й обміну передовим досвідом учасників, розширення їхнього кругозору і прилучення до новітніх галузей знання [6; 7]. Вона відрізняється від інших форм трансляції досвіду тим, що в процесі його проведення йде безпосереднє обговорення запропонованого методич-

ного продукту, а також пошук творчого вирішення проблеми як із боку учасників майстер-класу, так і з боку майстра-педагога. Це фундаментально розроблений, оригінальний метод або авторська методика, що спирається на свої принципи та має певну структуру.

Формат майстер-класу, ламаючи усталені стереотипи, передбачає співпрацю, співтворчість, включення всіх учасників в активну діяльність. Він заснований на «практичних» діях показу і демонстрації, творчого вирішення певного завдання. Види, методи та технології роботи пропонуються, а не нав'язуються учасникам. На майстер-класи запрошуються кращі фахівці [6].

Майстер-клас із ознайомлення з різними видами мистецтва – це спосіб передачі мистецьких знань і вмінь безпосередньо від майстра-художника учасникам. Безперервний контакт, індивідуальний підхід до кожної особистості, розширення уявлення про творчий процес, створення умов для розкриття кожною особистістю свого потенціалу – фактори, які роблять мистецькі майстер-класи пріоритетними ланками передачі художнього досвіду підліткам в умовах неформальної освіти [1; 2; 6; 7]. На наш погляд, співпраця інформаційно-методичних, навчальних центрів, культурних осередків із творчими майстернями, художніми спілками, осередками народних майстрів розкриває широкі можливості для взаємодії майстра-художника з молоддю, збагачує та формує її художній досвід.

Мистецький майстер-клас виконує функцію наочного зразка для збагачення художнього досвіду дітей; є інструктажем із виконання вправ; може виступати семінаром, тренінгом, презентацією, певним шоу; а також дієвим засобом арт-терапії як цікавим моментом переключення уваги особистості на різнобарвну позитивну емоційну діяльність [4]. Тісний взаємозв'язок теорії та практики, учасників і майстра; наочність, образність, простота, доступність, отримання негайного результату, мотивації до подальшої творчої діяльності, рефлексія – характерні особливості мистецького майстер-класу [6; 7]. Існують мистецькі майстер-класи у вигляді онлайн-занять у мережі – це спеціальний урок із обміну художнім досвідом, у тому числі навчання різними видами народного мистецтва. Кожен підліток, що має доступ до Інтернету, може стати його учасником, самостійно зробити твір мистецтва, більше того, власноруч створити свій сайт і передати іншим власний художній досвід.

Активну позицію щодо відродження народного мистецтва, розповсюдження досвіду народних майстрів займає Полтавський осередок майстрів народного мистецтва України. Регулярні майстер-класи, організовані та проведені осередком у музеях міста, дозволяють усім бажаючим познайомитися з різними видами українського народного декоративно-ужиткового мистецтва, збагатити свій мистецький досвід. Слід відзначити, що особливо багато серед учасників майстер-класів дітей і молоді Полтави.

Майстер-клас як унікальна форма передачі художнього досвіду повинен бути ретельно спланованим, методично виваженим та продуманим [6]. При підготовці майстер-класу слід звернути увагу на те, що в технології його проведення головне – не повідомити й освоїти інформацію, а передати способи діяльності, будь то прийом, метод, методика

чи технологія. Результатом майстер-класу є оволодіння учасниками новими творчими способами вирішення мистецького завдання.

Попри всю простоту передачі знань безпосередньо від майстра до учня, технологія проведення майстер-класу потребує особливих знань і чіткої побудови алгоритму його проведення. Існує загальноприйнята структура проведення майстер-класів [6; 7]. Застосовуючи її, ми провели майстер-клас «Малярство на склі» на базі кафедри образотворчого мистецтва психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. В ньому брали участь 20 учнів Полтавських гімназій № 3, № 6, № 9, ЗОШ I–III ст. № 29.

Основними завданнями майстер-класу «Малярство на склі» були: ознайомлення підлітків з історико-мистецтвознавчим аспектом розвитку мистецтва малювання на склі, технологією виконання робіт і творчістю майстрів, що працюють в галузі малярства на склі.

У проведенні майстер-класу було виділено декілька етапів: актуалізація, постановка проблеми – початок роботи майстер-класу; активізація творчої діяльності; блок навчальної інформації з мистецтва малярства на склі; практикум, опанування практичних навичок малярства на склі, залучення різноманітних методів і прийомів роботи; створення авторської картини на склі; представлення творчої роботи, обговорення результатів роботи, підведення підсумків майстер-класу.

Основоположним етапом проведення майстер-класу «Малярство на склі» була проблемна ситуація, яка мотивувала творчу діяльність кожного підлітка. Це були завдання щодо визначення малярства на склі як унікального виду декоративно-прикладного мистецтва, розгляд старовинних технік малювання на склі та сучасних обладнань і матеріалів для виконання композиції на склі [3]. Проблемна ситуація виявила певний пізнавальний інтерес учасників. Підліткам було запропоновано пригадати інтер'єр бабусиною хати в селі, де на стінах, поряд із іконами, можна було побачити народні картини на полотні, фанері та на склі.

На наступному етапі проведення майстер-класу митець демонстрував репродукції і твори майстрів народного малювання на склі, допомагав дітям глибше їх відчутти, доводив необхідність вивчення невідомого їм мистецтва, поєднував нову інформацію з наявними знаннями з декоративно-прикладного мистецтва та ставив проблеми щодо подальшого дослідження малярства на склі. Проводячи майстер-клас, митець не просто передає свої знання й уміння, а формує художній досвід підлітків із даного виду мистецтва в атмосфері відкритості, доброзичливості, співтворчості.

Блок навчальної інформації з мистецтва малярства на склі містить розгляд таких питань: зародження та становлення даного виду народного мистецтва в Україні та за її межами; тенденції розвитку сучасного українського та світового малярства на склі; характеристика різноманітних технік і прийомів малювання на склі; розповідь про творчість українських народних митців і художників-професіоналів; демонстрація їхніх творів, інформація про давні та сучасні матеріали й обладнання [3].

Наступний етап проведення майстер-класу – опа-

нування підлітками практичних навичок малярства на склі. Митець-керівник на власному прикладі демонструє послідовність виконання твору шляхом прямого і коментованого показу, знайомить дітей із техніками малювання на склі, застосовуючи різні методи та прийоми роботи. Підлітки виконують декілька вправ із опанування даного виду мистецтва; створюють ескіз майбутньої композиції, рисують контури елементів твору за допомогою пера тушшю по поверхні скла; малюють олійними фарбами по склу; копіюють окремі мотиви, фрагменти або цілі твори народного малярства на склі, створюють власні композиції в народному стилі; застосовують на практиці сучасні техніки та прийоми малювання на склі.

Після опанування практичних навичок підлітки створюють авторську композицію, використовуючи набутий художній досвід. Цей етап майстер-класу складається із завдань, які спрямовують діяльність учасників на вирішення мистецької проблеми. Підліткам необхідно самостійно вибрати тему твору; шлях виконання власної композиції; кольорову гаму; прийоми малярства; стиль даного виду народного мистецтва, темп роботи.

Етапи створення авторської композиції включають: виконання детального ескізу в кольорі, рисунок тушшю на склі, малювання дрібних деталей композиції олійними фарбами, промальовку великих кольорових площин на склі, заливку фарбами основного фону твору, оформлення композиції малярства на склі. На даному етапі діяльність учасників майстер-класу має пошуковий, творчий і самостійний характер. Завдання цього етапу не тільки закріпити на практиці набуті підлітками знання, вміння та навички, сформувані певний художній досвід із вивчення малярства на склі, а й допомогти кожному учаснику знайти індивідуальний стиль творчої діяльності в даному виді мистецтва [3; 6; 7].

Завершальний етап проведення майстер-класу включає виставку дитячих авторських робіт на склі; обмін учасників художнім досвідом; обговорення та коригування результатів роботи; окреслення перспектив подальшої творчої діяльності підлітків у техніці малярства на склі.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, неформальна освіта має потужний соціальний потенціал, який проявляється в ознайомленні з новою діяльністю, виявленні власного «я», збагаченні свого життя новими цінностями. Мистецтво має особливий вплив на особистість дитини. Тому майстер-клас як оригінальний спосіб організації навчання, трансляції художнього досвіду митця-професіонала учасникам є одним із дієвих засобів збагачення художнього досвіду підлітків в умовах неформальної освіти.

Література

1. Горбунова М. А. Развитие художественного опыта подростков на уроках музыки и внеклассных занятиях : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.02. / М. А. Горбунова. – М., 2007.
2. Держач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді / Юлія Держач // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 23. – С. 17–22. – (Серія «Педагогічні науки»).
3. Мохірева Ю. А. Малярство на склі : метод. рекоменд. викладання малярства на склі / Ю. А. Мохірева, Н. М. Дігяр. – Полтава : ПНПУ, 2008. – 20 с.
4. Самойленко Ю. О. Функції майстер-класу в підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Юрій Олександрович Самойленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 11(16). – К. : НПУ, 2011. – С. 193–197. – (Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти).
5. Сулаєва Н. Удосконалення комунікативної компетентності майбутнього вчителя в неформальних мистецьких колективах педагогічного університету / Наталія Сулаєва // Нова педагогічна думка. – 2011. – № 3. – С. 19–24.
6. Формы профессионального обучения педагогов: мастер-классы, технологические приемы / авт.-сост. Т.В. Хуртова. – Волгоград: Учитель, – 2008. – 207 с.
7. www.masterclass.org/rus/who-we-are/whot-for.